

Riktlinjer för hantering av forskningsdata

Publicerad: 2025-10-28

Beslutsfattare: Rektor Anders Fällström

Ansvarig funktion: Universitetsbiblioteket

Handläggare: Anders Danielsson

Beslutsdatum: 2025-10-28

Giltighetstid: Tills vidare

Senaste översyn: 2025-10-28

Sammanfattning: Riktlinjernas syfte är att beskriva och förklara de olika aspekter och principer som medarbetare vid Mittuniversitetet har att ta hänsyn till vid hantering av forskningsdata. Riktlinjerna kan genom stöd- och vägledning vara ett dokument som underlättar en god och ändamålsenlig hantering av forskningsdata i linje med de ökade krav som ställs av olika aktörer inom forskarsamhället beträffande god hantering av forskningsdata. Riktlinjerna kompletterar Mittuniversitetets policy för hantering av forskningsdata.

Tidigare versioner: MIUN 2022/510, 2022-02-22

Innehållsförteckning

Riktlinjer för hantering av forskningsdata.....	3
Syfte.....	3
Definition av forskningsdata.....	3
Definition av metadata	3
FAIR-principerna.....	3
Datahanteringsplaner.....	4
Forskningsdata i samverkan med andra.....	5
Forskningsdata och forskningsresultat	5
Tillgängliggörande av forskningsdata	6
Forskningsetiska samtycken.....	6
Forskningsdata som allmän handling	7
Personuppgifter i forskning	7
Informationssäkerhet	8
Bevarande och gallring av forskningsdata	8
DAU – Samordnat stöd för forskningsdatahantering	9
Ansvaret för forskningsdata	9

Riktlinjer för hantering av forskningsdata

Syfte

Riktlinjernas syfte är att beskriva och förklara de olika aspekter och principer som medarbetare vid Mittuniversitetet har att ta hänsyn till vid hantering av forskningsdata. Riktlinjerna är ett dokument som genom stöd- och vägledning underlättar en god och ändamålsenlig hantering av forskningsdata, i linje med de ökade krav som ställs av olika aktörer beträffande god hantering av forskningsdata. Riktlinjerna kompletterar Mittuniversitetets policy för hantering av forskningsdata (DNR: MIUN 2024/2332). Se även Mittuniversitetets webb, hantera forskningsdata.¹

Definition av forskningsdata

Forskningsdata avser information som har samlats in för att analyseras i ett vetenskapligt syfte.² Exempel på forskningsdata är statistik och mätdata, registerdata, transkriberade intervjuer och enkätsvar, resultat från experiment, observationer från fältarbete, inspelade intervjuer (video/ljud) och bilder.

Definition av metadata

Metadata är strukturerad information som används för att beskriva och kategorisera digital information, det vill säga "information/data om data". Det finns olika typer av metadata: beskrivande, administrativa eller strukturella. Beskrivande metadata kan vara exempelvis titel eller författare, administrativa metadata kan vara filformat, licenser och rättigheter medan strukturella metadata kan vara exempelvis en statisk länk såsom en DOI (Digital Object Identifier).

FAIR-principerna

FAIR är ett internationellt vedertaget begrepp uppbyggt av 15 olika principer med syfte att göra forskning mer tillgänglig och användbar. Att hantera forskningsdata enligt FAIR-principerna innebär att göra data sökbara

¹ <https://www.miun.se/biblioteket/publicera/hantera-forskningsdata>

² Vetenskapsrådet, *Kriterier för FAIR forskningsdata*, 2018.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2018-12-07-kriterier-for-fair-forskningsdata.html> (hämtad 17 januari 2025).

(*Findable*), tillgängliga (*Accessible*), interoperabla (*Interoperable*) och återanvändbara (*Reusable*).³ Principerna är förenliga med devisen "så öppen som möjligt, så begränsad som nödvändigt". Således innebär FAIR inte per automatik att all forskningsdata ska göras öppet tillgänglig men den bör däremot beskrivas och göras sökbar. Forskare vid Mittuniversitetet ska sträva efter att uppfylla FAIR-principerna.

Datahanteringsplaner

Mittuniversitetet rekommenderar att en datahanteringsplan upprättas för de forskningsprojekt som innehåller forskningsdata. Flera forskningsfinansiärer ställer krav på upprättande av datahanteringsplaner för den forskning som beviljats medel. Att upprätta en datahanteringsplan är ett viktigt steg för god datahantering och kan fungera som ett värdefullt stöd genom hela forskningsprocessen.

En datahanteringsplan är ett dokument som på ett strukturerat sätt ämnar beskriva hanteringen av forskningsdata. Datahanteringsplanen bör täcka in forskningsprocessens alla faser från planering och insamling, skapande, eller generering av data, till analys, publicering och arkivering. Planen gör det enklare att hålla ordning på sina data och kan även göra det lättare att uppfylla FAIR-principerna. Genom att planera för exempelvis långtidslagring och tillgängliggörande säkerställs att data kan användas och återanvändas i framtida forskning. Dessutom kan upprättandet av en datahanteringsplan underlätta vid sammanställandet av en ansökan om etikprövning.

Det finns digitala verktyg för att på ett enkelt sätt skapa datahanteringsplaner. Mittuniversitetet erbjuder forskare att använda ett sådant verktyg för att skapa datahanteringsplaner och det finns även möjlighet att få support och granskning av planerna.

³ Vetenskapsrådet, *Kriterier för FAIR forskningsdata*, 2018.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2018-12-07-kriterier-for-fair-forskningsdata.html> (hämtad 17 januari 2025).

Forskningsdata i samverkan med andra

Frågan om huvudmannaskap och vem som därmed är ansvarig för forskningsdata är central inom forskningssamverkan med andra lärosäten, organisationer, privata företag eller sjukvården. Följande gäller såväl för nationella som för internationella samarbeten.

När Mittuniversitetet är forskningshuvudman finns ett övergripande ansvar för forskningsdata i det aktuella projektet. Mittuniversitetet ska i dessa fall upprätta avtal/överenskommelse mellan parterna, som styr hur samarbetet ska fungera och ge instruktioner om hur forskningsdata ska hanteras inom ramen för projektet. Avtal i den delen kan till exempel handla om vem som ansvarar för vilken data, hantering av känsliga uppgifter eller kostnader förknippade med datahanteringen. Avtalet bör också ange att data tillhörande det aktuella projektet som ska bevaras arkiveras vid Mittuniversitetet. Det kan till exempel göras i personuppgiftsbiträdesavtal, överenskommelser om gemensamt personuppgiftsansvar eller i separata projektavtal. På så sätt kan Mittuniversitetet informera samverkansparterna om gällande regler och säkerställa att data hanteras korrekt inom projektet.

Forskningsdata och forskningsresultat

Det lagreglerade lärarundantaget innebär att patenterbara uppfinningar som tas fram av lärare vid universitet ägs av uppfinnaren. Därtill finns det så kallade upphovsrättsliga lärarundantaget som innebär att läraren har upphovsrätten till verk som tas fram i tjänsten, såsom publikationer och utbildningsmaterial. Mittuniversitetet gör inte anspråk på patenträttigheter eller några andra immateriella rättigheter hänförliga till resultat av forskningen. Forskaren förväntas inte göra forskningsdata tillgängliga innan resultaten av forskningen är publicerade.

Vad som anses vara forskningsdata respektive forskningsresultat bör i de flesta fall vara tydligt. Om det uppstår frågor kring gränsdragningen mellan forskningsdata och forskningsresultat bör dessa frågor hanteras i samråd med Mittuniversitetets stödfunktion för hantering av forskningsdata DAU (Data Access Unit).

Tillgängliggörande av forskningsdata

I vilken grad forskningsdata kan göras öppet tillgängligt eller inte är en bedömning som sker från fall till fall. Bedömningen kan påverkas av bestämmelser i lag och av forskningsetiska överväganden och kan göras i samråd med DAU-funktionen. En sådan bedömning görs innan data har samlats in och bör dokumenteras i en datahanteringsplan för respektive projekt.

En finansiär kan kräva att forskningsdata ska publiceras öppet tillgängligt för att bevilja ansökan om forskningsmedel, en finansiär kan också ha begärt att data ska hanteras konfidentiellt. Om en sådan överenskommelse finns kan data inte göras öppet förrän ett eventuellt tidsembargo har löpt ut. En sådan överenskommelse påverkar inte möjligheten för någon att begära ut data enligt offentlighetsprincipen. För att inte lämna ut handling eller del av handling (data) vid förfrågan krävs att det finns stöd i offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400).

Data kan göras tillgängligt i olika grad och ändå anses vara hanterade enligt FAIR-principerna. När data är sekretessreglerad enligt offentlighets- och sekretesslagen kan bara metadata göras tillgängligt under tiden som sekretess gäller. I andra projekt kan sammanställda data publiceras öppet medan rådata endast lämnas ut vid begäran. Det finns även projekt där all data kan och ska vara öppet tillgängligt. Det finns möjlighet att välja mellan olika tillgänglighetsnivåer för delning av data. Forskaren i samråd med projektledaren ansvarar med stöd av DAU för att ange lämplig nivå. Några exempel på anledningar till att forskningsdata inte kan tillgängliggöras öppet är att den innehåller personuppgifter, omfattas av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen, är säkerhetsskyddad eller att det finns etiska aspekter som hindrar öppen tillgång till data.

Forskningsetiska samtycken

När forskningsdata utgörs av uppgifter från personer som deltar i en forskningsstudie har personerna normalt sett lämnat sitt samtycke för deltagande i forskningen. Detta samtycke är i vissa fall begränsat till den enskilda forskningsstudien. Sådant begränsat samtycke omöjliggör öppen

delning. Om forskningsdeltagaren har samtyckt till att forskningsdata används även i annan forskning *kan* det göras öppet under förutsättning att det inte innehåller sekretesskyddade uppgifter. Sådana uppgifter kan till exempel vara känsliga personuppgifter.

Forskningsdata som allmän handling

Forskningsdata inom universitetets verksamhet är som regel allmän handling, det vill säga en handling som förvaras hos myndigheten och är inkommen eller upprättad där enligt tryckfrihetsförordningen. Forskningsdata kan begäras ut av var och en i egenskap av allmän handling. Rätten att ta del av allmänna handlingar är begränsad av sekretessreglerna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Det är alltså sekretessreglerna som sätter gränsen för vad som kan hållas konfidentiellt om någon begär att få ta del av lagrat forskningsdata. Frågan huruvida forskningsdata ska göras öppet tillgänglig eller inte är av betydelse för spridningen och återanvändningen men det påverkar inte frågan om forskningsdata är offentligt eller sekretessbelagt.

Personuppgifter i forskning

Den som behandlar personuppgifter ska följa reglerna i dataskyddsförordningen. Forskning som innehåller personuppgifter måste registreras och i vissa fall krävs också en konsekvensbedömning.

Den personuppgiftsansvarige får bara samla in personuppgifter för specifika, särskilt angivna och berättigade ändamål. Personuppgifter får inte sparas under längre tid än vad som är nödvändigt för de ändamål för vilka uppgifterna samlades in. Forskningsdata med personuppgifter ska dock arkiveras i enlighet med arkivlagstiftningen och Mittuniversitetets rutiner för arkivering av forskningshandlingar.

Mer information finns på Mittuniversitetets webb, personuppgifter i forskning.⁴

⁴<https://www.miun.se/medarbetare/gemensamt/juridik/personuppgiftshantering/personuppgifter-i-forskning/>

Informationssäkerhet

Informationssäkerhet handlar om att skydda information från olika typer av hot. Informationen ska skyddas mot obehörig åtkomst (konfidentialitet), felaktiga förändringar (riktighet), samt finnas tillgänglig då den behövs (tillgänglighet).

För att veta hur forskningsdata ska skyddas, ska en informationsklassning och riskbedömning genomföras. Utifrån resultatet från klassningen ska lämpliga säkerhetsåtgärder vidtas, ett exempel på säkerhetsåtgärd kan vara vilken lagringsyta som kan användas för forskningsdata. Mer information finns på Mittuniversitetets webb, informationssäkerhet och informationsklassning.⁵

Bevarande och gallring av forskningsdata

Forskningsdata ska arkiveras oberoende av om den gjorts tillgänglig eller inte. Forskningsdata bevaras för evigt, förutom i de fall forskningsdata bedömts kunna gallras.⁶

Aktuell information om hantering av forskningsdata avseende vad som ska bevaras eller vad som kan gallras och när, återfinns i Mittuniversitetets informationshanteringsplan.⁷ Forskningsdata som ska bevaras ska levereras av forskaren till Mittuniversitetets arkiv efter att forskningen har avslutats. Forskningsdata som bedömts kunna gallras, rekommenderas även den levereras till Mittuniversitetets arkiv för att säkerställa efterlevnad av Mittuniversitetets arkivvårdsansvar.

Information om leverans, giltiga gallringsbeslut samt bedömningsunderlag för informationsvärdering av forskningsdata, finns på Mittuniversitetets webb, arkiv och diarium.⁸

⁵ <https://www.miun.se/medarbetare/universitetet/informationssakerhet/klasa-din-information/klassificera-information--forskare/>

⁶ Bedömning utifrån kriterier som framgår i Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om gallring av handlingar i statliga myndigheters forskningsverksamhet (RA-FS 1999:1), 6–7 §§.

⁷ <https://klara.miun.se/klara/dialog/index.html#/process/39/general>

⁸ <https://www.miun.se/medarbetare/gemensamt/handbok-for-arkiv-och-diarium>

DAU – Samordnat stöd för forskningsdatahantering

DAU (Data Access Unit) är Mittuniversitetets stödfunktion för forskningsdatahantering.⁹ Funktionen ger råd om metadata, juridiska frågor, arkivering, informationssäkerhet, lagring och tekniska lösningar. DAU-funktionen ingår i ett nationellt nätverk där merparten av svenska lärosäten ingår under ledning av SND (Svensk nationell datatjänst).

DAU-funktionen nås via researchdata@miun.se. Frågor och ärenden vidareförmedlas till respektive funktion inom DAU beroende på frågeställningen. För mer information se Mittuniversitetets webb, hantera forskningsdata.¹⁰

Ansvaret för forskningsdata

Lärosätet har ett övergripande ansvar för forskningsdata. Varje medarbetare ansvarar i sin tur för att forskningsdata hanteras i enlighet med gällande lagar och interna styrdokument.

Lärosätet ansvarar för att

- Ta fram styrdokument som reglerar och förtydligar hanteringen av forskningsdata.
- Skapa förutsättningar för forskare och forskningsprojekt att leva upp till de krav som ställs i lagstiftning samt från forskningsfinansiärer och andra intressenter rörande forskningsdata.
- Tillhandahålla infrastruktur för tillräcklig och säker lagring, förvaltning och delning av forskningsdata under forskningens gång samt under den tid data ska finnas kvar enligt arkivlagen (1990:782).
- Personuppgifter i forskning hanteras i enlighet med dataskyddsförordningen. Mittuniversitetet är personuppgiftsansvarig enligt dataskyddsförordningen.

⁹ Organisation av DAU beslutades av rektor 2024-09-10, MIUN 2024/2209. Enligt beslutet ansvarar rektor för att organisationen och resurser utvärderas senast våren 2027.

¹⁰ <https://www.miun.se/biblioteket/publicera/hantera-forskningsdata>

- Avgöra vilka forskningshandlingar som ska bevaras eller gallras enligt arkivlagen (1990:782).

Forskaren ansvarar för att

- Följa Mittuniversitetets styrdokument angående hantering av forskningsdata.
- Följa relevant lagstiftning, etiska, kontrakts- och sekretessmässiga skyldigheter vad gäller forskningsdata.
- Forskning bedrivs i enlighet med god forskningssed.
- Skapa en datahanteringsplan när forskningsfinansiärerna så kräver eller när det är relevant i forskningsprocessen, och att så öppet som möjligt dela metadata och forskningsdata enligt FAIR.
- Upprätta avtal om ansvar för personuppgifter vid samverkan.
- Inte dela forskningsdata som omfattas av sekretess.
- Följa reglerna i dataskyddsförordningen vid behandling av personuppgifter.
- Genomföra informationsklassning i samband med fastställande och löpande översyn av skyddsnivå för forskningsdata.
- Skydda informationen med lämpliga skyddsåtgärder utifrån informationens skyddsvärde.
- I samråd med arkivfunktionen pröva om forskningsdata ska bevaras eller gallras utifrån Riksarkivets föreskrifter.
- Överlämna allmänna handlingar som ska bevaras till Mittuniversitetets arkiv.